

# HRVATSKO PRAVAŠTVO NA PRIJELAZU TISUĆLJEĆA

**Velimir Veselinović**

*Fakultet političkih znanosti,  
Sveučilište u Zagrebu*

Prikaz

U knjizi *Hrvatsko pravaštvo na prijelazu tisućljeća*\* opisuje se djelovanje Hrvatske stranke prava u razdoblju od njezina obnavljanja 25. veljače 1990. godine pa sve do 19. srpnja 2002. godine, kada Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske ovlašćuje Antu Đapića za predstavljanje i zastupanje Hrvatske stranke prava. U svom zanimljivom obraćanju autor rasvjetljava utjecaj i djelovanje i ostalih političkih stranaka s pravaškim predznakom nastalih nakon uspostave višestranačja u Republici Hrvatskoj.

Knjiga je podijeljena u 12 kratkih poglavlja, a u svakom od njih obrađena je po jedna godina djelovanja Hrvatske stranke prava (HSP) i ostalih pravaških stranaka. Na početku svakog poglavlja nalaze se misao ili izjava raznih političara ili pjesnika vezane uz pravaštvo. Prvo poglavlje govori o obnavljanju Hrvatske stranke prava, o njezinu političkom programu, o vodećim ljudima stranke, Dobroslavu Paragi, Anti Paradžiku i Anti Đapiću, te o Hrvatskim obrambenim snagama, vojnoj formaciji koju je HSP osnovao radi obrane od velikosrpske agresije na području Republike Hrvatske

i Bosne i Hercegovine. HSP se od samog početka prikazuje kao stranka drugačija od ostalih. Primjerice, odbija sudjelovati na izborima 1990. godine u ime revolucionarnog pravaškog idealizma. Prvo poglavlje prikazuje HSP kao jedinu stranku koja se zalaže za hrvatsku neovisnost. U ime te neovisnosti, koja je imperativ za stranku, organizirana je proslava 10. travnja na koju su bile pozvane sve stranke, ali se nitko nije odazvao osim Socijaldemokratske stranke Hrvatske predvođene dr. Antunom Vujićem. Govoreći o zbivanjima oko Starčevićeva doma, koji je HSP zauzeo silom, autor se dotiče djelovanja Hrvatskih obrambenih snaga i opisuje razloge nastanka vojnog krila stranke.

U drugom poglavlju autor govori o 1992. godini i predizbornoj kampanji HSP-a. To je godina vrhunca moći i djelovanja stranke, izbora, ali i obnavljanja Hrvatske čiste stranke prava. Predstavljene su i biografije Ivana Gabelice i Ante Prkačina. Pod sloganima "Unpro for go home, sav narod u svoj dom" i "Jedina lista bez komunista" na skupove HSP-a dolazilo je po nekoliko desetaka tisuća ljudi. Predsjednik stranke Dobro-

\* Rohaček, Goran, *Hrvatsko pravaštvo na prijelazu tisućljeća*. Čakovec: Vlastita naklada, 2009, 355 str.

slav Paraga imao je dogovor s drugim oporbenim strankama o inzistiranju na višestranačkoj kontroli procesa izbora. No kada je dogovor trebalo potpisati, svi su osim Parage odustali. Javne tribine Dobroslava Parage u jeku predizborne kampanje primjer su napadne estetizacije politike koja naglašava sposobnost HSP-a da obrani zemlju. Svuda ga prate tjelohranitelji, oko njega su i vojnici Hrvatskih obrambenih snaga. Svojim javnim nastupima HSP izaziva pozornost državnih vlasti koje ukazuju na njezinu proustašku i fašističku orijentaciju, opasnu za tek uspostavljeni hrvatski demokratski poredak. Neosporno je da je za to zaslužna i sama stranka kojoj tijekom predizbornih skupova nije bila strana ustaška ikonografija. Loši izborni rezultati (HSP je dobio svega 7% glasova) izazvali su sukobe unutar stranke koje je poticao HDZ. HSP proziva, ali i biva prozivan od svojih bivših članova. Tako bivši glavni tajnik stranke Krešimir Pavelić proziva predsjednika stranke Dobroslava Paragu da nije nikakav pravaš i borac za ljudska prava, nego osoba koja radi za određene krugove iz Sjedinjenih Američkih Država na zadatku izazivanja građanskog rata u Hrvatskoj.

Treće poglavlje odnosi se na raskol u HSP-u i čuveni Kutinski sabor, nakon kojeg je predsjednik stranke Dobroslav Paraga bio primoran osnovati novu pravašku stranku – Hrvatsku stranku prava 1861. Prije samog raskola prikazuje se deložacija HSP-a iz Starčevićeva doma i suđenje čelnicima HSP-a, Dobroslavu Paragi, Mili Dedakoviću, Anti Prkačinu i Anti Đapiću na Vojnom sudu za terorizam i poticanje na rušenje ustavnog poretka Republike Hrvatske. Usprkos dugotrajnom suđenju njihova krivnja nije dokazana. Izvanredni sabor HSP-a, poznatiji kao Kutinski sabor, na kojemu je

za predsjednika Glavnoga stana izabran dr. Boris Kandare, a za dopredsjednika Anto Đapić, koji je zapravo bio glavna osoba u stranci, glavna je tema ovog poglavlja. Oko toga se izbora dugo vodio spor. Dobroslav Paraga je tvrdio da je taj Sabor bio nelegalan jer Anto Đapić i dr. Boris Kandare u to vrijeme više nisu bili članovi HSP-a, međutim državna i sudska tijela, Ministarstvo uprave, Ministarstvo pravosuđa, Upravni sud Republike Hrvatske i Ustavni sud Republike Hrvatske, dala su za pravo Anti Đapiću te potvrdila legalnost i legitimnost njegova vodstva HSP-a. Taj je slučaj ostavio dojam političkog arbitriranja u pravosuđu.

Četvrto poglavlje donosi intervju s vodećim pravaškim ličnostima i govori o ujedinjenju HSP-a i Hrvatske čiste stranke prava, koja je u vrijeme sudskog procesa Paragi, Dedakoviću, Prkačinu i Đapiću na Vojnom sudu optuženima davala punu podršku. Prikazuje se odnos pravaša prema Bosni i Hercegovini te se ističe da pravaši bilo koje opcije imaju isti cilj, a to je savezništvo Hrvata i Muslimana u cjelovitoj Bosni i Hercegovini.

Peto poglavlje rasvjetljava događaje iz posljednje ratne, 1995. godine, djelovanje pravaških stranaka i njihov izborni rezultat. Govori i o Hrvatskom oslobodilačkom pokretu, političkoj organizaciji koja djeluje na temeljnim načelima učena dr. Ante Starčevića i Stjepana Radića te znamenitih ličnosti novije hrvatske povijesti. Rezultati HSP-a na izborima 1995. godine lošiji su nego na prethodnim izborima. Naime HSP je prešao izborni prag sa samo 226 glasova više od potrebnog broja, odnosno s 0,01% više od potrebnih 5%, i ušao u Hrvatski državni sabor. Autor ističe kako je malo tko vjerovao da im u tome nije pomogla Hrvatska demokratska zajednica i njezi-

ni brojači glasova, tim više što se puna dva tjedna odugovlačilo s objavom izbornih rezultata.

U šestom se poglavlju govori o razlozima ponovnog rascjepa u HSP-u, nakon kojega Ivan Gabelica po drugi put u samostalnoj Hrvatskoj obnavlja Hrvatsku čistu stranku prava, dok Ante Prkačin nakon drugog isključivanja iz HSP-a proziva i optužuje Antu Đapića za rascol među pravašima. U ovom poglavlju autor prati rad HSP-a u Hrvatskom državnom saboru, navodi kako HSP nije podržao Zakon o suradnji s Međunarodnim sudom u Haagu, te iznosi stavove pravaških čelnika o 10. travnju i Bleiburgu.

Sedmo i osmo poglavlje odnose se na nove (stare) međusobne rasprave čelnika pravaških stranaka i na prae-nije predizbornih aktivnosti 1997. godine. Najzanimljiviji su dijelovi poglavlja oni u kojima se navode razlike i sličnosti između programa HSP-a i Hrvatske čiste stranke prava. Uvjerljivo je pokazano da je najveća razlika stav prema političkom uređenju države. HSP se zalagao za uvođenje predsjedničkog sustava, a Hrvatska čista stranka prava za uvođenje parlamentarnog sustava. Glavni slogan Paragine Hrvatske stranke prava 1861 bilo je obećanje da će vratiti Zagreb Zagrepčanima, a Hrvatsku Hrvatima. Drugi dio ovog poglavlja predstavlja prikaz kaznene prijave koju je Hrvatska stranka prava 1861 podnijela Haškom sudu protiv Franje Tuđmana i Gojka Šuška zbog podjele Bosne i Hercegovine i političkih ubojstava članova HSP-a i Hrvatskih obrambenih snaga. Nakon te optužbe državne su vlasti po drugi put optužile Dobroslava Paragu za izdaju. No Paraga ne staje samo na optužbi, nego odlazi u Sjedinjene Američke Države gdje boravi šest tjedana na poziv Odbora za

nacionalnu sigurnost i u Kongresu govori o stanju demokracije u Hrvatskoj. Rezultat toga je Rezolucija 375 koju je dvanaest vodećih američkih kongresnika predložilo američkom parlamentu i u kojoj se, među ostalim, zahtijevaju demokratske reforme, sloboda medija i poštovanje trodiobe vlasti. Sve navedeno potkrijepljeno je dobrim odabirom dokumenata.

Deveto poglavlje, nazvano *Epizoda bez kraja*, najduže je poglavlje u knjizi i govori o djelovanju Hrvatske stranke prava 1861, pripremi HSP-a za parlamentarne izbore 2000. godine, o programskim načelima koja su donesena na 4. konvenciji stranke te o gostovanju Dobroslava Parage i Ivana Gabelice u političkoj TV-emisiji *2 u 9* Romana Bolkovića, gdje su govorili o suvremenom pravaštvu.

*Opcija za novo tisućljeće*, kako glasi naslov desetog poglavlja, odvodi nas u 2000. godinu i na predsjedničke izbore na kojima sudjeluju predsjednik Hrvatske stranke prava Anto Đapić i bivši član Hrvatske stranke prava Ante Prkačin. Hrvatska stranka prava 1861 podnosi Ustavnom sudu prijedlog da se zabrani rad Hrvatske demokratske zajednice kao zločinačke organizacije te da se konfiscira stranačka imovina te privatna imovina vrhuške te organizacije.

Jedanaesto poglavlje, *Obitelj, dom, vjera i Domovina*, prikazuje temeljne odrednice programa Hrvatske čiste stranke prava. Istaknuto je da se stranka zalaže za obranu digniteta Domovinskog rata. Posljednje, 12. poglavlje tematizira pravaške stavove o radu trećesiječanjske koalicije, predvođene Socijaldemokratskom partijom i Ivicom Račanom. HSP kritizira neodlučnost hrvatske Vlade, osobito kad je riječ o stalnim upadima slovenskih ribarica u hrvatsko teritori-

jalno more. Hrvatska čista stranka prava odlučna je u svojoj borbi za ukidanje civilnog vojnog roka, a Hrvatska stranka prava 1861 kritizira pravosuđe. Paragini pravaši ističu da Socijaldemokratska partija sa svojim koalicijskim partnerima samo nastavlja politiku Hrvatske demokratske zajednice.

Knjiga koja je pred nama vrijedna je zbirka dokumenata, fotografija i intervjua. Dobro je prikazano političko djelovanje Dobroslava Parage, Ante Đapića, Ivana Gabelice i Ante Prkačina. Na čitatelju je da ocijeni stajališta navedene "velike četvorke" i eventualno se prikloni jednoj od strana. Međutim držim da je autor ipak mogao detaljnije opisati neke ključne događaje koji su odredili zbivanja u HSP-u kao što su ubojstvo Ante Paradžika, dopredsjednika stranke i načelnika Ratnog stožera Hrvatskih obrambenih snaga, i Blaža Kraljevića, zapovjednika Hrvatskih obrambenih snaga Hercegovine i člana Središnjeg odbora stranke, tzv. Izvanredni sabor HSP-a u Kutini i političko djelovanje HSP-a u Bosni i Hercegovini.

Kao temeljni problem pravaške politike istaknut je njezin odnos prema Hrvatskoj demokratskoj zajednici. Glavni protagonisti sukoba s HDZ-om bili su Dobroslav Paraga i Anto Đapić. Dobroslav Paraga isključuje sve ono što dolazi iz redova Hrvatske demokratske zajednice. Ide tako daleko da podnosi kaznene

prijave Međunarodnom kaznenom sudu u Haagu, optužujući Franju Tuđmana i Gojka Šuška za ratni zločin. Posve drugim putem ide Anto Đapić. U knjizi se donosi jedan transkript razgovora između Franje Tuđmana i Ante Đapića, iz kojega proizlazi da je Đapićeva politika u HSP-u ustvari politika Hrvatske demokratske zajednice.

Drugi je problem odnos HSP-a prema zločinačkom ustaškom pokretu. Dobroslav Paraga poziva se na rad Ante Pavelića u HSP-u i pozdravlja akt osnivanja Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941. godine, ali i kritizira ustaški režim, dok Ivan Gabelica ustaški pokret smatra nastavkom pravaške ideje, a Antu Pavelića najvećim hrvatskim državnikom. Treći ključni problem pravaške politike jest autokracičnost i želja za liderskom pozicijom, zbog čega se može postaviti pitanje što je to s pravaškom idejom da se ne može stvoriti samo jedna pravaška stranka, nego se razbijaju na niz stranaka? Radi li se o sebičnim liderima ili potencijalnoj opasnosti za vladajuću stranku?

Knjiga *Hrvatsko pravaštvo na prijelazu tisućljeća* zanimljivo je i vrijedno publicističko djelo koje se bavi pravaštvom u samostalnoj Hrvatskoj. Kao takvu treba je preporučiti svim politolozima, a naročito onima koje zanima suvremena hrvatska politička povijest i značajke suvremenog hrvatskog političkog sustava.